

İNCİR HANI 1993 ÇALIŞMALARI ¹

Anadolu Selçuklu Devleti'nin Akdeniz sahillerindeki birkaç limanından biri olan Antalya'yı, Eğridir ve Konya'ya bağlayan kervan yolu üzerinde yer alan İncir Hanı'nın günümüzdeki durumu ve mimari özelliklerine, 1992 yılı kazı raporunda değinmişim². İncir Hanı, Antalya'dan hareket ederek kuzeye doğru devam eden bu kervan yolu üzerinde, bugün mevcut dört Selçuklu hanından biridir (Şek.1). Ahır kısmı oldukça iyi durumdadır (Res.1). Ahırın iç ve dış duvarları ile tonozları tamamen kesme taş kaplıdır. İç mekanın üst örtüsünde ve duvar yüzeylerinde, çatıdan süzülen sular nedeniyle, kalın bir kalker tabakası oluşmuştur. Ahırın, çapraz (orta) sahninin ve yan sahnilerden avluya yakın olan ikisinin tonozlarında göçmeler vardır. Dış duvarlarda, saçağa yakın kesimdeki kesme taşların da döküldüğü görülmektedir³ (Şek.2-10).

Ahırın oldukça iyi sayılabilecek durumuna karşılık avlu tamamen ortadan kalkmış, temeller, kalınlığı 2m. ile 4m. arasında değişen bir toprak tabakasıyla örtülmüştür. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mülkiyetinde olan yapı, onarım programına alınmış ve onarım işi bir müteahhite ihale edilmişti. Ancak, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Antalya Bölge Kurulu'nun müdahalesi ile, henüz hazırlık safhasında iken onarım durdurulmuş, bir sanat tarihçisi, bir mimar ve bir arkeologtan oluşacak bir heyetin yerinde incelemeler yapması ve avludaki toprağın bilimsel yöntemlerle kaldırılmasından sonra onarıma başlanabileceği karara bağlanmıştır⁴. Bu

¹ İncir Hanı'nda, 1993 yazında yürütülen çalışmalara, mensubu bulunduğum Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'nün, Türk - İslâm Sanatı Ana Bilim Dalı'nda görevli öğretim üye ve yardımcılarından *Prof.Dr.Rahmi Hüseyin Ünal*, *Öğr. Gör. Aydoğın Demir*, *Araş. Gör. Yekta Demiralp*, *Araş. Gör. Şakir Çakmak*, *Uzm. Ertan Daş*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi *Öğr. Gör. Yük. Mim. Restoratör Eser Gültekin* ile öğrencilerimizden *Sibel Ünalın*, *Ferhan Erim*, *Sedat Bayrakal*, *Ayşe Erdem*, *Sevinç Gök* ve *Tarık Uğur* Katıldı. Ege Üniversitesi Rektör Yardımcısı, Bölümümüz öğretim üyelerinden Sayın *Prof. Dr. Gönül Öney*'in, idari sorunlarımızın çözümünde büyük yardımlarını gördük. Bu ekibin ortak çalışmaları ile yürütülen toplam bir aylık bu çalışma sırasında, Vakıflar Genel Müdürlüğü elemanlarından Sayın *Hayati Binler* ve Sayın *Ali Kılıcı* ile Vakıflar Antalya Bölge Müdürlüğü elemanlarının yakın ilgi ve yardımları, işlerimizi çok kolaylaştırdı. Hepsine ayrı ayrı şükranlarımı sunuyorum.

1992 ve 1993 yılları yaz aylarında sürdürülen İncir Hanı kazılarına, daha sonraki yıllarda devam edilememiştir. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün mali desteği ile sürdürülen çalışmalara, " kısıtlama tedbirleri " gerekçe gösterilerek tahsisat ayrılmamıştır. Selçuklu dönemi hanlarının mimari özellikleri ve hanlar çevresinde oluşan pazar yerleri sorununa önemli katkılarda bulunacağına inandığım bu kazıya devam edilememesinden büyük üzüntü duyduğumu belirtmek isterim. (Temmuz 1996)

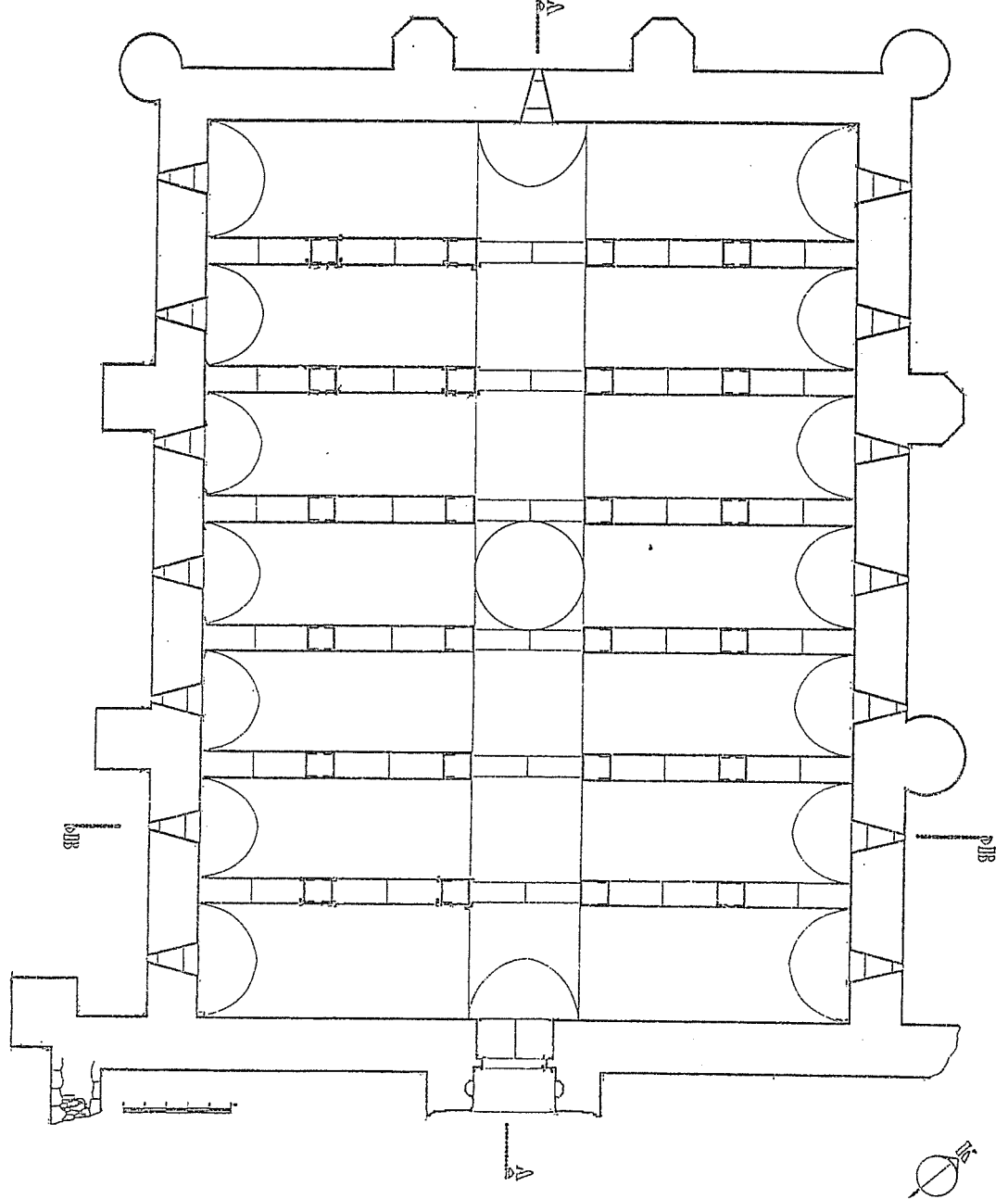
² Bk.R.H.Ünal, Burdur / Bucak İncir Hanı'nda Temel Araştırmaları ve Temizlik Çalışmaları, *X.Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara, 1993, s. 399 - 422.

³ Hanın plan özellikleri ve ayrıntılı tasviri için bk. *ay. mak.* s. 401 - 403.

⁴ Müteahhit, yapı üzerinde boy atan incir ve sakız ağaçlarını temizlemekle işe başlamış, bu işlem çerçevesinde, ahırın kuzey duvarının dış yüzündeki kesme taş kaplamaları söktürmüştür (bk. *ay. mak.* Res. 6). Sökülen bu kaplamalar yenilenmeden onarım durdurulmuştur.

R. Hüseyin Ünal

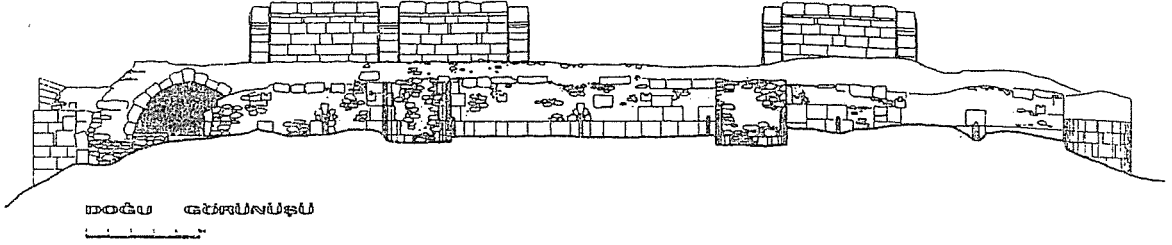
bağlamda, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı elemanlarıyla temasa geçen Vakıflar Genel Müdürlüğü yetkilileri ile, anılan bölüm arasında anlaşma sağlanmış ve 1992 yılı Eylül ayı başında, hanın avlusunu örten toprak tabakasının kaldırılması işlemlerine başlanmıştır⁵.

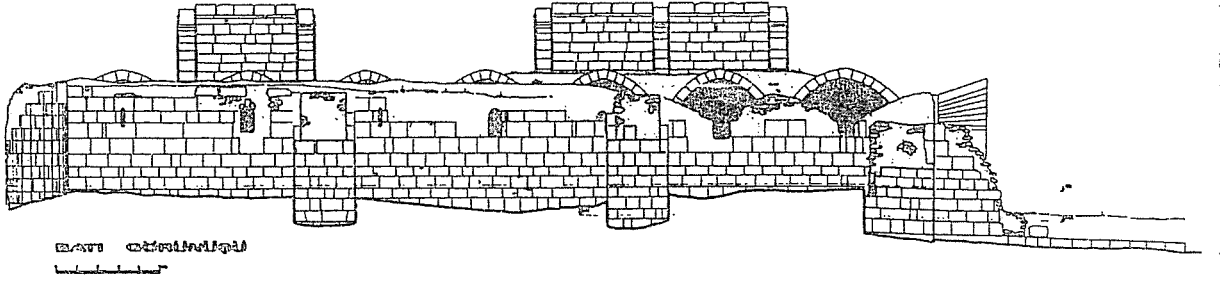
Şek. 1- İncir Hanı. Ahırın planı (Rölöve ve çizim E. Gültekin).

⁵ Bu çalışmaların ayrıntılı bir dökümü için bk. *ay. mak.* s. 403 - 404.

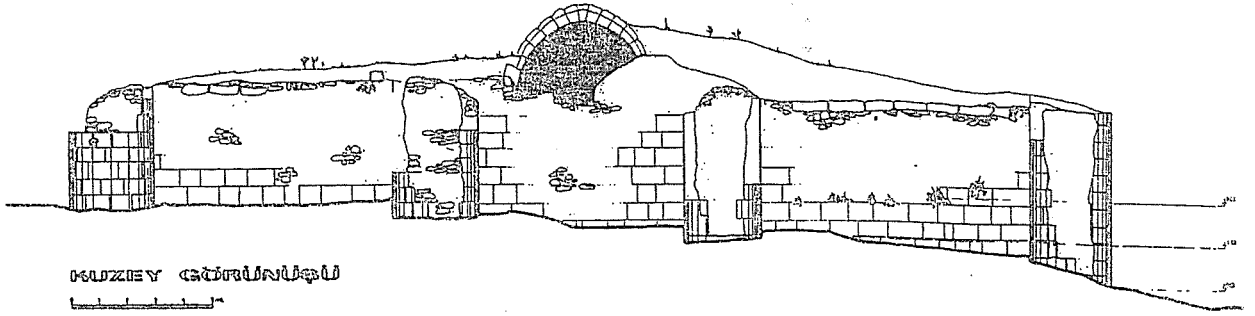
İncir Hanı

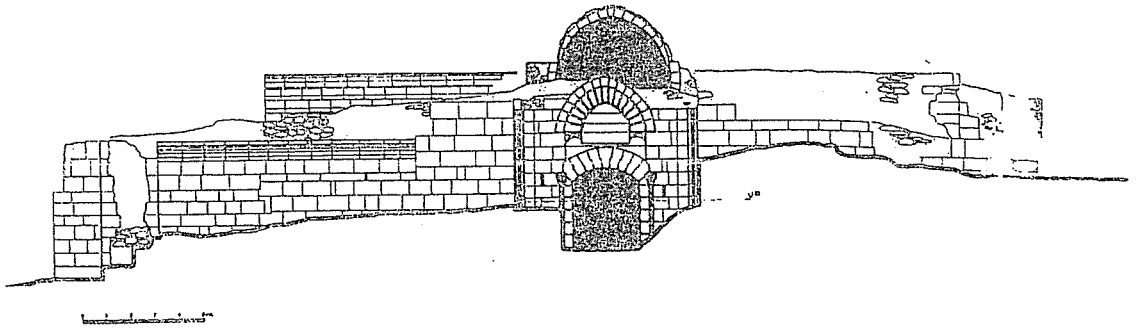
Şek. 2- İncir Hanı. Ahırın doğu cephesi (Rölöve ve çizim E. Gültekin).

Şek. 3- İncir Hanı. Ahırın batı cephesi (Rölöve ve çizim E. Gültekin).

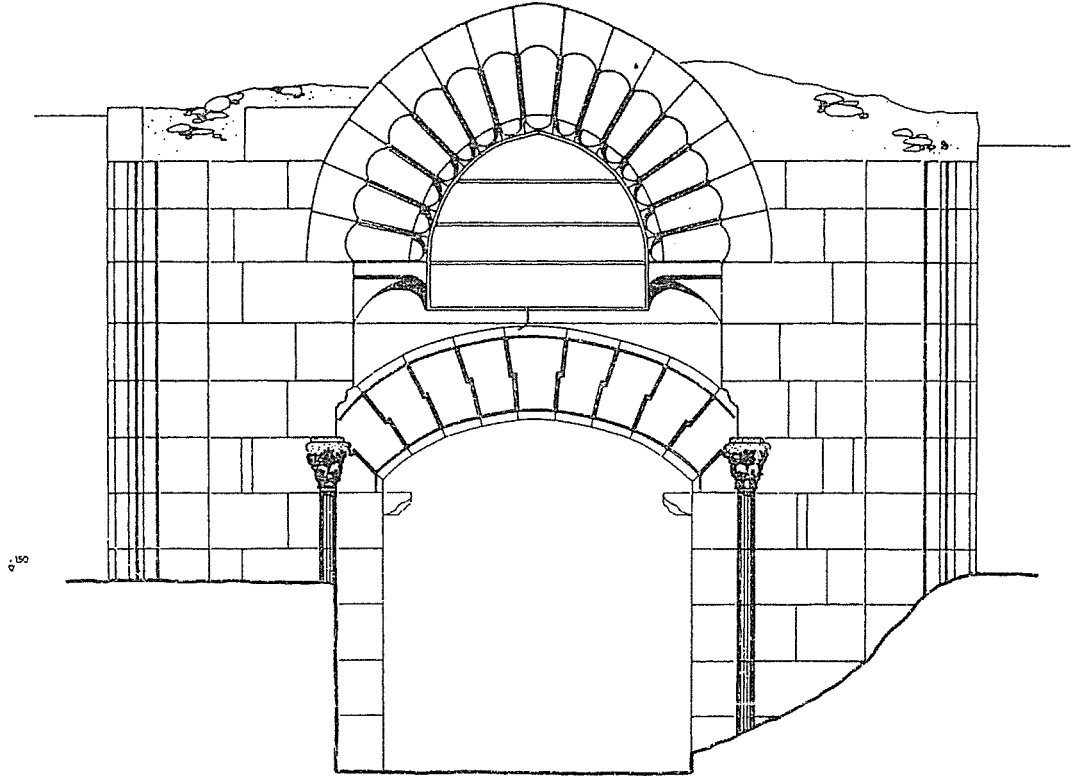
Şek. 4- İncir Hanı. Ahırın kuzey cephesi (Rölöve ve çizim E. Gültekin).

Şek. 5- İncir Hanı. Ahırın güney cephesi (Rölöve ve çizim E. Gültekin).

Kazılar başlamadan önce, hanın avlusunun batı duvarı ile güney duvarının temelleri kısmen izlenebilmekteydi⁶. Hanın batı duvarı ile, güney duvarının batı kesiminin temelleri üzerine, muhtemelen yakın bir tarihte, kuru (harçsız) bir duvar örülerek, avlu içindeki çukurlar toprakla doldurulmuş ve bu alan tarla olarak kullanılmıştır.

Teamüllere pek uygun olmamakla birlikte, kazı alanının karelenmesi işleminde, kuzey yönü değil, ahır cephesi esas alınmıştır. Böylece kazı alanı, ahırın avluya bakan duvarından itibaren 5 m.lik karelere ayrılmıştır (Şek. 11). İlk olarak avlunun güneye bakan cephesinin ortaya çıkarılmasına çalışılmış, cephenin, avlu taçkapısının batısında kalan kesimi temizlenmiş, bu kesimdeki temellerin üzerine örülmüş olan moloz taştan kuru duvar kaldırılmıştır. 1992 yılı Eylülünde, bir aya yakın süre devam eden kazı çalışmaları, çeşitli bürokratik güçlükler nedeniyle verimli olmamıştır. Buna karşın, avlunun güneybatı köşesinde, yaklaşık 5m. genişliğinde bir kesimin toprağı temizlenmiş ve zemine ulaşılmıştır. Taçkapının yeri tam olarak saptanabilmiştir. F/3, ve G/3 karelerinde ortaya çıkan, düzgün kesme taş kaplı temeller, giriş eyvanının duvarları olarak değerlendirilmiştir. Avlunun doğu kesiminin, yaklaşık 4m. kalınlığında bir toprak tabakasıyla örtülü olması, bu kesimde zemine ulaşılmasını engellemiştir. Kazılarda ayrıca, toplam 21 adet gümüş ve bakır sikke, küçük mimari süsleme parçaları, sırlı ve sırsız seramik parçaları, nallar, çiviler ve demir halkalar ele geçirilmiştir⁷.

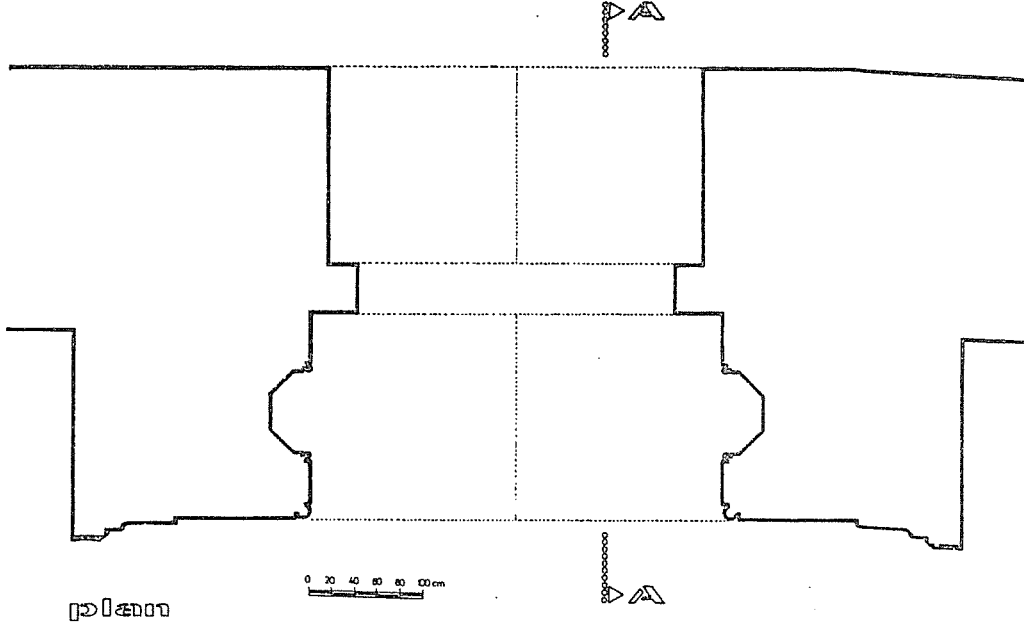
Şek. 6- İncir Hanı. Ahır taçkapısı (Rölöve ve çizim E. Gültekin).

⁶ Bk. ay. mak. Res. 29.

⁷ Daha ayrıntılı bilgi için bk. ay. mak. s. 404.

İncir Hanı

1993 dönemi kazılarında 2 Ağustos tarihinde başlanmıştır. Avlunun güneydoğu köşesinin kazılmasına devam edildiği takdirde, kot düştükçe, toprak boşaltma işleminin çok güçleşeceği kanısına varılmıştır. Bu nedenle, avlu ortasındaki muhtemel boşluktan, toprak boşaltma römorklarının manevra alanı olarak yararlanmak amacıyla, 4. ve 5. sıradaki karelerde kazıya devam edilmesi uygun görülmüştür. Böylece, C/4 - İ/4 kareleri ile C/5 - İ/5 karelerinin tümünde birden kazıya başlanmıştır (Bk.Res.2).

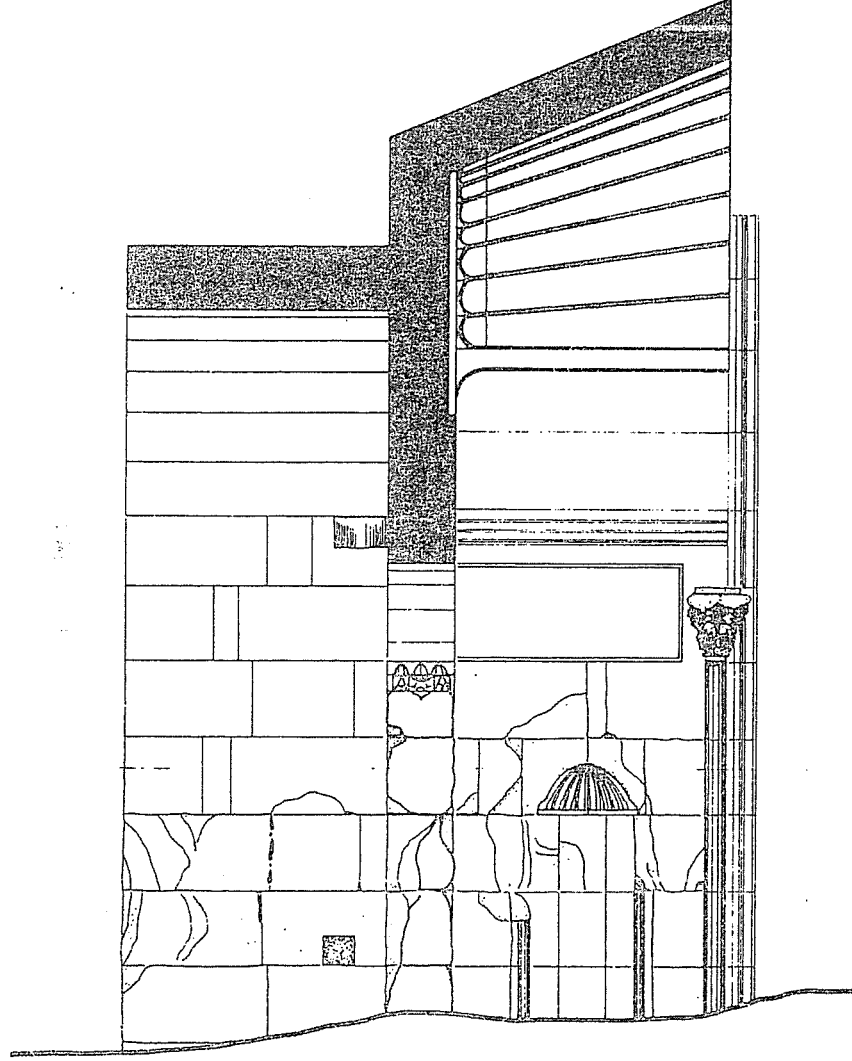
Şek. 7- İncir Hanı. Ahır taçkapısı planı (Rölöve ve çizim E. Gültekin).

Eylül 1992 çalışmaları sırasında ortaya çıkarılan, iri blok taşlarla meydana getirilmiş harçsız basit duvarın, kuzeye doğru, D/4 karesinde de devam ettiği görülmüştür (Res.3). 1993 Ağustosunda, C/4, D/4 ve E/4 karelerinde zemine ulaşıldığında, doğu-batı yönünde uzanan, aynı kalitede bir başka duvarın izleri ile karşılaşmıştır (Bk. Res.4). Römorkun kazı alanına giriş çıkışı için bırakılan rampa nedeni ile, F/4 karesinde zemine inilememiştir. Burada da, giriş eyvanının batı duvarının uzantısı olması gereken benzer bir duvarın kalıntıları farkedilebilmektedir. 5. sıradaki karelerde, avlu zeminine ulaşılmasına bir metre kala kazı dönemi sona erdiğinden, bu kesimde başkaca duvar olup olmadığı saptanamamıştır. Avlunun güneydoğu köşesinde de, yaklaşık 6.00 X 4.00 m. boyutlarında bir alanın, aynı türden bir kuru duvarla çevrildiği görülmüştür (Res.5).

1992 dönemi çalışmaları sırasında, C/3 ve D/3 karelerinde, bol miktarda kül ve odun kömürü artığına rastlanmıştır. "Bu alanda, sonradan, basit malzemelerle oluşturulan bir mekanda, devamlı ateş yakılmasını gerektiren bir iş yapılmış olduğu düşünülmüş, dolgu toprak içinde, her seviyede rastlanan at ve sığır nalları ile nal çivileri, burasının bir nalbant atölyesi olabileceğini hatıra getirmişti"⁸. 1992 yılında iki adedi ortaya çıkarılan, harçsız basit bir duvarla sınırlandırılmış bu alanların sayısı, 1993 çalışmaları

⁸ Bk. ay. mak. s. 403.

sonunda beşe çıkmış durumdadır (Bk. Şek. 11). Bu alanların, bir tür çit görevi gördüğünü düşündüğüm bir duvarla çevrilmesinin nedenini tahmin etmek oldukça güç görünmektedir. Aşağıda bu konuya tekrar değinecek ve görüşlerimi açıklamaya çalışacağım.

A-A kesiti

0 20 40 60 80 100 cm.

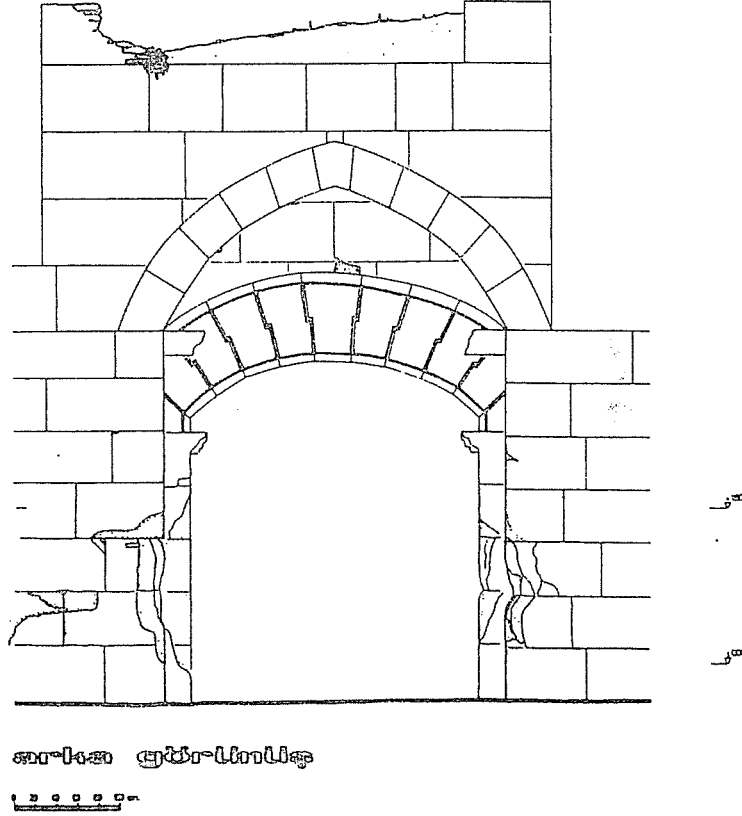
Şek. 8- İncir Hanı. Ahır taçkapısı kesiti (Rölöve ve çizim E. Gültekin).

1992 çalışmaları sırasında, C/3 karesi içinde, avlunun batı duvarının güney ucunda, kesme taş bloklardan birinin yerinde olmadığı görülmüştü⁹. İlk değerlendirmede,

⁹ Bk. ay. mak. dipnot 23.

İncir Hanı

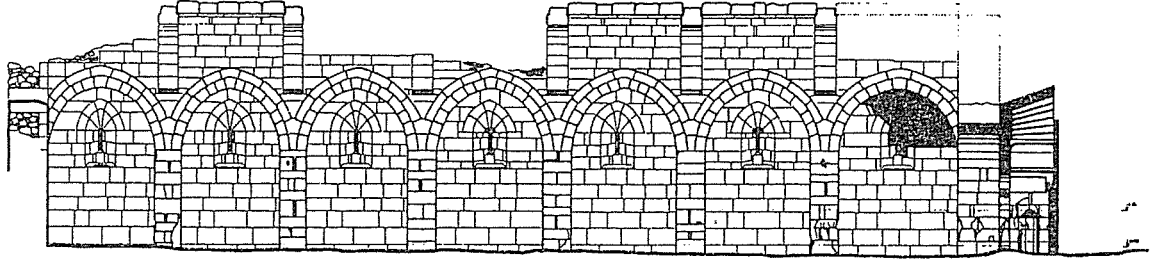
yerinden söküldüğü tahmin edilen kesme taşın bıraktığı boşluğun toprakla dolmuş olduğu düşünülmüş, bu toprağın boşaltılması yoluna gidilmemişti. 1993 çalışmaları sırasında toprağın temizlenmesine başlanınca, boşluğun, bir kesme taş derinliği ile sınırlı kalmadığı, duvar kalınlığı boyunca devam ettiği görüldü (Res. 6-7). Deliğin dışarıdaki ağzını tıkayan dolgu tabakası da kaldırıldığında, bunun bir tahliye kanalı olduğu kanısına varıldı. Kanalın zemininin harçla sıvanmış oluşu, bu kanımızı güçlendirdi. Avlunun güneybatı kesiminde zemine ulaşılmış olmasına rağmen, çevre duvarlarının avluya bakan yüzlerinde, herhangi bir duvar izine rastlanmaması, bu köşede, avludan tecrid edilmiş bir mekan düşünülmesini zorlaştırmaktadır. Bu kanalın, avluda biriken yağmur sularının tahliyesi için yapılmış olabileceğini düşünmek de mümkündür. Fakat avluda, böyle bir kanalla tahliyeyi gerektirecek ölçüde su birikmesi de pek olası görünmemektedir. Bu kanalın, duvarları avlu dış duvarları ile kaynaşmayan, muhtemelen çatısız bir helâya ait olabileceği düşünülmektedir.

Şek. 9- İncir Hanı. Ahır girişinin içten görünüşü(Rölöve ve çizim E. Gültekin).

1993 çalışmaları sonunda, avlunun doğu ve batı duvarlarının güneyden itibaren yaklaşık 10'ar metrelik bölümü ile, güney duvarının hemen hemen tamamı ortaya çıkarılmıştır. Yukarıda da değindiğim gibi, avlunun güney kesiminin temizlenen bölümünde, giriş eyvanı duvarları dışında, ilk yapıdan kalma hiçbir temel izine rastlanmamıştır. Daha önce sözünü ettiğim blok taşların gelişigüzel sıralanmasıyla oluşturulmuş harçsız duvarların, ilk yapıdan kalma olmadıkları kesindir. Nitekim, bu harçsız duvarlar, avlunun çevre duvarları ile kaynaşmamaktadır. Ancak, avlu çevre

duvarlarının iç yüzeyinde, ortadan kalkmış bir mekana işaret edebilecek, herhangi bir duvar dışına de rastlanmamıştır. Bu veriler, avlunun güney kesiminde, avluya kapalı herhangi bir mekanın bulunmadığını kanıtlamaktadır.

A-A kesiti

Şek. 10- İncir Hanı. Ahırın dikine kesiti (Rölöve ve çizim E. Gültekin).

Selçuklu hanları içinde, avluları günümüze ulaşabilmiş örneklerin pekçoğunda, giriş cepheleri boyunca, avluya kapalı mekanlar yerleştirildiği görülmektedir. Bu örneklerin hemen hepsinde, avlu taçkapısından bir eyvana (giriş eyvanı) geçilmektedir¹⁰. Eyvanın iki yanında, avluya kapalı hücreler yer almaktadır¹¹. Bu hücrelerin, ahıra giriş çıkışı kontrol etmesi gereken han görevlilerine tahsis edilmiş olduğunu düşünebiliriz. *Sarı Han* (Eski Malatya - Kayseri)¹², *Elikesik Hanı* (Konya -Eğridir)¹³, *Ak Han* (Denizli - Eğridir)¹⁴ vb. gibi giriş eyvanına sahip olmayan örneklerin üç beşi geçmediği düşünülürse, giriş eyvanı ve iki yanındaki kapalı mekanların, Selçuklu hanları için vazgeçilmez unsurlar oldukları sonucuna varılmaktadır.¹⁵ İncir Hanı, şu ana kadar elde

¹⁰ *Kızılören Hanı* (Konya - Beyşehir) (Plan için bk. K.Erdmann, *Das Anatolische Karavansaray des XIII. Jahrhunderts*, Berlin, 1963, Teil I, Taf. III), *Tahtoba Hanı* (Tokat - Sivas), (ay. es.,Taf. V/1), *Durak Hanı* (Vezirköprü - Boyabat), (ay. es.,Taf. VIII/1), *Kesikköprü Hanı* (Kırşehir - Aksaray),(ay. es., Taf. VIII/2), *Sultan Hanı* (Konya - Aksaray),(ay. es., Taf. XI), *Sultan Hanı* (Kayseri - Sivas),(ay. es., Taf. XII), *Obruk Hanı* (Konya - Aksaray),(ay. es., Taf. XIX), *Zazadin Hanı* (Konya - Aksaray),(ay. es.,Taf. XIV), *Ağzikara Hanı* (Aksaray - Kayseri),(ay. es., Taf. XIII), *Sarı Han* (Aksaray - Kayseri),(ay. es.,Taf. XX), *Hatun Hanı* (Amasya - Tokat),(ay. es., Taf. XXI),*Kırkgöz Hanı* (Antalya - Eğridir),(ay. es., Taf. XXX), *Kargı Hanı* (Seydişehir - Antalya),(ay. es., Taf. XXXI), *Eshab-ı Kehf Hanı* (Besni - Kayseri), (ay. es., Taf. XXXII/2) gibi.

¹¹ Not 10'da zikredilen hanların çoğunda, giriş eyvanının iki yanında, avluya kapalı hücreler vardır. Sadece, *Kızılören Hanı*'nda sağda bir hücre, solda baldaken kuruluşta bir mekan; *Ağzikara Hanı*'nda, solda hücre, sağda revak; *Avanos Sarı Han*, *Hatun Hanı* ve *Kargı Hanı*'nda ise sağda hücre, solda bir eyvan yer almaktadır.

¹² Plan için bk. K. Erdmann, *a.g.e.*, Teil I, Taf. II/1.

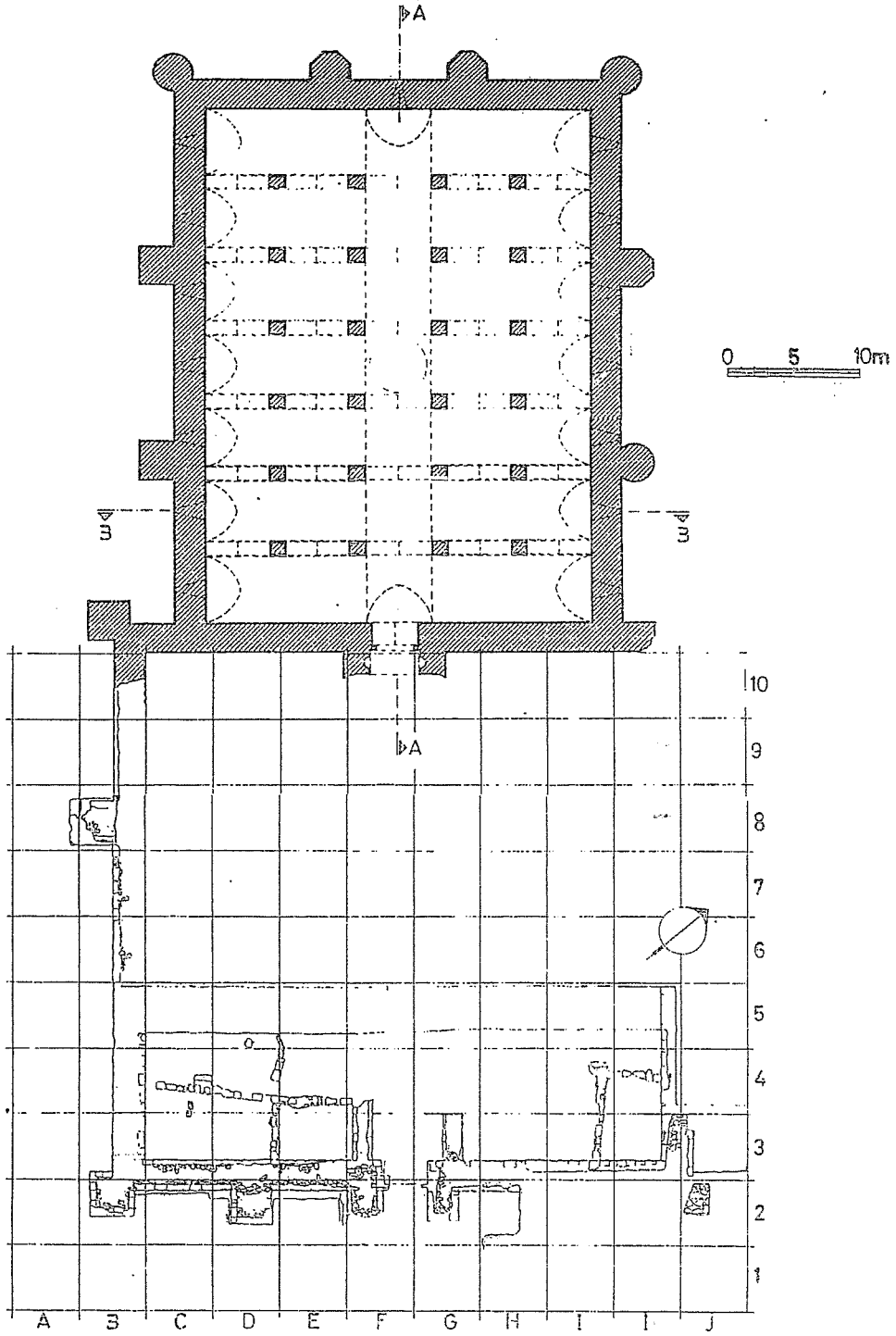
¹³ Plan için bk. ay. es., Taf. II/2.

¹⁴ Plan için bk. ay. es., Taf. VII.

¹⁵ *Altınapa Hanı* (Konya - Beyşehir) (plan için bk. ay. es., Taf. I/1), *Kuruçeşme Hanı* (Konya - Beyşehir) (plan için bk. ay. es., Taf. I/3), *Ertokuş Hanı*'nda (Konya - Beyşehir) (plan için bk. ay. es., Taf. IV/3), giriş mekanının bir tonozla örtülü olduğuna ilişkin herhangi bir ipucu yoktur.Ancak, bu mekanların boyutları ve iki yanlarındaki kapalı mekanlar, üzerlerinin tonozla örtülü olması gerektiğini düşündürmektedir.

İncir Hanı

Şek. 11- İncir Hanı. Ahır ve avlunun 1993 kazı sezonu sonundaki durumunu gösterir plan. (Rölöve ve çizim E. Gültekin).

edilen sonuçlara göre, giriş eyvanının iki yanında kapalı hücrelere sahip olmayan nadir örneklerdendir. Gelecek yıllardaki kazıların bu sonucu değiştirmeyeceğini tahmin ediyorum.

Bugün ahır cephesi üzerinde görülebilen tonoz izlerine dayanarak, avlunun batı kenarı boyunca çift destekli bir revakın, doğu kenarında da hücrelerin bulunabileceğini tahmin ediyordum¹⁶. Ahır cephesindeki tonoz izlerinden doğudakinin daha kısa oluşu, beni bu varsayıma yöneltmişti. Ancak avlunun kısmen temizlenen güney kesiminde, giriş eyvanının duvarları dışında bir duvara rastlanmayışı, durumun yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir. Kaldı ki, bu varsayımın doğru olduğunu düşünsek bile, avlu güney duvarının doğu kesimi ile, doğu duvarının güneyden itibaren 10 metrelik kesiminde de herhangi bir duvar izine rastlanmadığına göre, avlunun kuzeydoğu köşesinde var olduğu düşünülebilecek hücrelerin, doğu duvarı boyunca devam etmediklerini kabul etmek gerekecektir. Avlunun batı kenarı boyunca uzandığını tahmin ettiğimiz çift destekli revak sistemine ait bir iz bulabilmek ümidiyle, en güneydeki payenin bulunması gereken yerde küçük bir sondaj çukuru açıldı (Res. 8). Avlu zemininden 20 - 25cm. aşağıda, bol harçla örülmüş, doğu - batı yönünde uzanan mütemadi bir temele rastlandı. Yukarıda sözünü ettiğim kuru (harçsız) duvar, tam temelin üzerine rastladığı için, temelin eninin ne kadar olduğu ve nereye kadar devam ettiği araştırılmadı. Kuru duvarların oluşturduğu bölünmeler netleşip ölçüleri alınarak kaldırıldıktan sonra, bu temelin daha ayrıntılı bir şekilde araştırılması gerekecektir.

Hanın batı tarafındaki tarlalarda sınır taşı olarak kullanıldığı görülen devşirme blok taşların¹⁷, hanın doğusundaki tepede ve avludan çıkarılan dolgu toprak içinde bulduğumuz çatı kiremidi parçalarının nereden geldiği sorunu zihinlerimizi kurcalamağa devam etti. Selçuklu dönemi öncesi bir yerleşimin izlerine rastlamak ümidiyle, hanın doğusundaki tepelerde yüzey araştırmalarına devam ettik. Bu araştırmalar sırasında herhangi bir temel izine rastlanmamakla birlikte, hanın doğusundaki *Koca Dağ*'ın yamaçlarında, *Pazar Çukuru*'nun kuzeyinde, küçük bir düzlük üzerinde, kabaca yontulmuş bir blok taş üzerine kazınmış, (*fi*) ve (*kappa*) harflerinden oluşan bir yazıtta rastladık (Res. 9).

1 - Bu yazıtın, bir miltaşının parçası olması ve dolayısıyla, harflerin bir uzaklık ifade etmesi olasılığı oldukça zayıftır. Her şeyden önce, yazıtın üzerinde yer aldığı taş blok, şekil yönünden bir miltaşına benzememektedir. Kaldı ki, bu iki harfin sayı karşılıkları toplamı (520) etmektedir. Bu sayı da, herhangi iki nokta arasındaki uzaklık değeri olarak oldukça yüksektir.

2 - Antik Dönemde, tiyatro, hipodrom vb. yapılarda, küçük topluluklara (*phyle* / kabile) ayrılmış özel yerleri belirten küçük yazıtlar konmaktaydı. (Φ) ve ($\mathbb{K}$) harflerini bu çerçevede yorumlayarak, Φ (ΥΛΗ) $\mathbb{K}$ (.....), yani, $\mathbb{K}$ (.....) *kabilesinin yeri* anlamı çıkmaktadır. Ancak bugün taşın etrafında ve yakın çevresinde, herhangi bir yapı izi fark edilmemektedir.

3 - Yine Antik Dönem'de, bir kutsal yapının inşasına katkıda bulunan birey ya da küçük topluluklar (kabileler), yaptıkları katkıyı, adadıkları obje üzerine adlarını yazdırarak belirtirdi. Kabaca yontulmuş bu blok, böyle kutsal bir yapıya da ait olabilir. Ancak, bir önceki olasılıkta da değindiğim gibi, yakın çevrede başkaca yontulmuş blok taşta rastlanmaması, bu varsayımı da oldukça zayıflatmaktadır. Bununla birlikte, gelecek yıllarda da devam etmeyi düşündüğümüz yüzey araştırmalarının daha tatminkâr sonuçlar vereceğini umuyorum¹⁸.

¹⁶ Bk. R.H.Ünal, *a.g.m.*, s.401 - 402.

¹⁷ Bk. *ay. mak.*, s. 401.

¹⁸ Kitabe ile ilgili bu bilgi ve yorumları, Fakültemiz dekan yardımcılarından, epigrafi uzmanı Sayın Prof. Dr. Hasan Malay'a borçluyum. Yardımları için kendisine teşekkür ediyorum.

İncir Hanı

1993 kazılarında ele geçen küçük buluntular, 1992 yılındakilerden daha zengin ve çeşitliydi. Aşağıda kısa dökümünü vermeğe çalıştığım bu buluntulardan çoğunun tarihini saptamak mümkün olmamaktadır. Buluntuların, kazı alanının hemen hemen tamamına yayılmış durumda oluşu ve değişik derinliklerde ele geçmiş olmaları, hanın avlusunda ve çevresinde insan trafiğinin kesintisiz olarak devam ettiğinin kanıtıdır. Listenin incelenmesinden de anlaşılabilceği gibi buluntular, maddi değeri düşük, genellikle geç döneme tarihlenebilecek parçalardır. Hanın avlusunun tarla haline getirilişi sırasında yapıldığını düşündüğüm toprak nakli nedeniyle, buluntuların ele geçirildiği seviyenin fazla bir önemi olabileceğini düşünmüyorum.

Küçük buluntuların dökümü:

- 1 - *Yüzük Kaşı*: 11 mm. çapında, kızıl kahverenkli camdan, kalıpla yapılmış. Burma yivli ince telden çerçevesi var.
- 2 - *Bakır Yüzük*: 3 mm. eninde, ince bir bakır levhadan kesilerek yapılmış. Kırık.
- 3 - *Bakır Yüzük*: Çapı dıştan dışa 22 mm. Kalınlığı 3 mm. Kaş'ının boyutları 18mm. X 9mm. Oldukça harap.
- 4 - *Bakır Yüzük*: Çapı 17mm. Kalınlığı yaklaşık 1mm. olan levhadan, 3mm. eninde bir şerit halinde kesilip şekillendirilmiş.
- 5 - *Koşum Süsü* (?): Boyu 23mm., eni 15mm. Aynı boyda, damla şekilli, 5 adet çok ince bakır levha. Ortalarından delinip, yassı demirden bir tele dizilmiş.
- 6 - *Koşum Süsü*: En 10mm., boy 18mm. Bakır. Deri veya keçe üzerine tutturulabilmesi için alt yüzünde iki adet çivisi var.
- 7 - *Koşum Süsü*: En 11mm., boy 33mm. Pirinç. 1,5 mm. kalınlığında. Deri veya keçe üzerine tutturulabilmesi için alt yüzünde iki adet çivi var.
- 8 - *Bakır Kolye*: En 18mm., boy 23 mm. Yumurta şekilli ince bir bakır levha üzerine, burma telden bir çerçeve yapılarak içine, kabartma çiçek örnekleriyle süslenmiş iki adet ince, dairevi bakır levha yerleştirilmiş.
- 9 - *Boncuk* (küpe parçası ?): Mavi camdan. Koni şekilli. Madeni kulplu. Koninin tabanı 11 mm., yüksekliği 7 mm.
- 10 - *Boncuk*: Pişmiş toprak. Kirli beyaz renkli. Dıştan dışa çapı 10 - 11 mm. arasında. Delik çapı 3 - 3,5 mm.
- 11 - *Mermer Dirhem*: Yumurta şekilli. Eni 11,60 mm., boyu 16,25 mm. Kaliteli beyaz mermerden. Ağırlığı 2,20 gr.
- 12 - *Mermer Ağırlık*: Eni 18,3 mm., boyu 58,25 mm. Ağırlığı 102,62 gr. 18,3 mm. kalınlığındaki bir taş levhadan çıkarılmış, yumurta şekilli bir parça.
- 13 - *Dom dom kurşunu*: 15,1 mm. çapında, küre şekilli.
- 14 - *Ok Ucu*: Demir. 81,55 mm. boyunda. İleri derecede okside olmuş.
- 15 - *Ok Ucu*: Demir. 54,50 mm. boyunda. İleri derecede okside olmuş.

1992 yılı çalışmaları sırasında bulunan 21 adet sikkeden 13 adedi tam olarak teşhis edilebilmiş, sekiz adedi ise çok kötü durumda oldukları için değerlendirilememiştir¹⁹. 1993 yazındaki çalışmalarımız sırasında 97 adet, altın, gümüş ve bakır sikke bulunmuş, şu ana kadar yapılan çalışmalar sonucu, bunlardan 26 adedi

¹⁹ Bk. R.H.Ünal, *a.g.e.*, s.404.

tam olarak teşhis edilebilmiştir. 29 adet sikke üzerindeki çalışmalar devam etmektedir. Bu sikkelerin de bir bölümünün teşhis edilebileceğini ümit etmekteyim. Çoğunluğu bakır olan 42 adet sikke tanınmayacak durumdadır ve çok haraptır. Teşhis edilebilen sikkelerin ait oldukları dönemler ve adetleri şöyledir :

<i>II. Murat</i>	(1421 - 1451)	2 adet	bakır
<i>II Beyazıt</i>	(1481 - 1512)	1 adet	gümüş
<i>Yavuz Sultan Selim</i>	(1512 - 1520)	1 adet	bakır
<i>Kanunî Sultan Süleyman</i>	(1520 - 1566)	2 adet	altın (Bk.Res. 10)
" " "	" "	1 adet	gümüş
" " "	" "	2 adet	bakır
<i>III. Ahmet</i>	(1703 - 1730)	1 adet	gümüş
<i>I Mahmut</i>	(1730 - 1754)	2 adet	gümüş
<i>III Mustafa</i>	(1757 - 1774)	1 adet	gümüş
<i>I. Abdülhamit</i>	(1774 - 1789)	1 adet	gümüş
<i>III. Selim</i>	(1789 - 1807)	3 adet	gümüş
<i>II. Mahmut</i>	(1808 - 1839)	6 adet	gümüş
<i>Abdülmecit</i>	(1839 - 1861)	1 adet	gümüş
<i>XIV. Louis</i>	(1643 - 1715)	1 adet	gümüş
	(1660 tarihli)		
<i>I. Leopoldus</i>	(1658 - 1705)	1 adet	gümüş
	(1698 tarihli)		

İki mevsim devam eden kazılarda ele geçen tek Selçuklu sikkesi, 1992 yazında, hanın avlusunun batı duvarı üzerine sonradan örülmüş olan kuru duvarın kaldırılması sırasında bulunan, *II. İzzeddin Keykâvus* (1246 - 1249 ve 1257 - 1259) dönemine ait sikkedir. Osmanlı sikkeleri, *Yıldırım Beyazıt* döneminden başlamaktadır. 1992 ve 1993 kazılarında bulunan sikkelerin ait oldukları Osmanlı padişahlarının listesine bir göz atıldığında, bazı ilginç ayrıntılar dikkati çekmektedir. Yıldırım döneminden başlayarak, *Kanuni Sultan Süleyman* dönemi sonuna kadar hüküm süren padişahlardan, sadece *Çelebi Mehmet*'in (1403 - 1421) sikkesine rastlanmamıştır. Ancak, *II. Selim* (1566 - 1574) döneminden başlayarak, *IV. Mehmet*'in (1648 - 1687) saltanatının sonuna kadar tahta çıkan on Osmanlı padişahına ait bir tek sikkeye dahi rastlanmayışi oldukça ilginç görünmektedir. Fakat hemen belirtelim ki, bu durumdan bazı sonuçlar çıkarmak için vakit henüz çok erkendir. Bunun için, İncir Hanı kazısının tamamlanmasını beklemek gerekecektir. Buna karşılık, *II. Süleyman* (1687 - 1691) döneminden başlayarak, kazıda sikkesi bulunan son padişah olan *Abdülmecit* (1839 - 1861) dönemi sonuna kadar tahta çıkan oniki Osmanlı padişahından sikkesine rastlanmayanlar şunlardır : *II. Ahmet* (1691 - 1695), *II. Mustafa* (1695-1703), *IV. Mustafa* (1807 - 1808). Bu üç padişahın da saltanat sürelerinin nisbeten kısa oluşu, sikkelerine rastlanmamasının bir nedeni sayılabilirse de, yukarıda da değindiğim gibi kazının tamamlanmasını beklemek en isabetli yol olacaktır²⁰.

²⁰ 1992 yılı kazı raporunda da belirttiğim gibi (bk. R.H.Ünal, *a.g.m.*, s.404, not 27, gelecek yıllarda da devam edecek olan kazı çalışmaları sırasında , büyük olasılıkla başka

İncir Hanı

S. Faroqhi, Osmanlı döneminde, yerleşim yerleri dışında kurulan pazarlarla ilgili olarak şu görüşleri öne sürmektedir : “*Yerleşim alanlarının dışındaki kervansaraylar ve derbent köylerinde pazar kurulduğu sık sık görülmüştü. Taşıma masrafları yüksek olduğundan tüccarlar yiyeceklerini yol üstündeki pazarlardan azar azar almak zorunda kalırlardı....Bunun yanı sıra, mallarını uzak yerlere taşıyan tüccarlar mallarının bir kısmını yol üstündeki pazarlarda satarak ciolarını artırmak isterlerdi*”²¹. Yöre halkının, hanın kuzeydoğusundaki düzlüğe *Pazar Çukuru* adını vermesi; iki mevsim devam eden kazılar sırasında, oldukça erken tarihlerden XIX.yy. ortalarına kadar uzanan döneme tarihlenen çok sayıda sikkeye rastlanması ; az sayıda da olsa, biri Fransız diğeri Avusturya - Macaristan İmparatorluğu menşeli olmak üzere iki yabancı sikkenin bulunuşu, İncir Hanı’nda kurulan pazarın oldukça önemli bir pazar oluşu kadar XIX. yy. ortalarına kadar devam ettiğinin de kanıtlarıdır.²².

Rahmi Hüseyin Ünal

---

sikkeler de bulunacaktır. Kazı tamamlandıktan sonra, ele geçen sikkelerin tümünün birden değerlendirilmesinin daha isabetli olacağı düşünülmüştür. Burada, sikkeler ve değerlendirilmeleri ile ilgili olarak verdiğim bilgileri, Bölümümüz Sanat Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi Sayın *Aydoğan Demir*’e borçluyum. Kendisine şükranlarımı sunuyorum.

²¹ S. Faroqhi, *Osmanlı’da Kentler ve Kentliler*, İstanbul, 1993, s. 75 - 76.

²² S.Faroqhi, “Orta Anadolu kentleri lüks mal gereksinimlerini İran, Osmanlı, Venedik, Fransız ve İngiliz tüccarlarının sık sık uğradığı uluslararası bir pazar olan Halep kentinden sağlıyor olmalıydılar” (*a.g.e.*, s. 68). İncir Hanı her ne kadar Halep’i İç Anadolu’ya bağlayan kervan yolu üzerinde değilse de, bu yabancı sikkeler, burada, geniş kapsamlı bir ticaret trafiğinin varlığına işaret sayılabilir. Gelecek yıllardaki kazı raporlarımda da zorunlu olarak değineceğim bu pazar yeri sorununun kısa bir takdimi için bk. R.H.Ünal, *a.g.m.*, s.404.